

TEATRALIZAREA ÎN SPECTACOLUL NUPTIAL LA MEGLENOROMÂNII, LIPOVENII ȘI TĂTARII DIN DOBROGEA

Conf. univ. dr. Mirela KOZLOVSKY

Universitatea „Ovidius“, Facultatea de Arte, Constanța

REZUMAT. Tradițiile și obiceiurile din desfășurarea ritualului nupțial – variate și numeroase - ale comunităților de meglenoromâni, lipoveni și tătari din Dobrogea, includ practici folclorice literar-muzicale ce demonstrează interferența dintre muzică și teatrul popular cu personaje și scenariu bine definite. Nunta reprezintă la toate grupurile etnice din Dobrogea un act social, plin de fast cu elemente comune și specifice, capabile să le ofere amprenta identitară atât de necesară într-un mediu alogen.

Cuvinte cheie: analiză științifică, tradiții, folclor, nunta meglenoromâni, nunta lipoveni, nunta tătari, Dobrogea.

ABSTRACT. Varied and numerous traditions and customs of marriage ceremonies of Megleno-Romanians, Lipovans and Tatars communities in Dobrogea, include folk literary-musical practices which proves the interference between music and popular theater with well-defined characters and script. The wedding represents for all ethnic groups in Dobrogea a social act, full of glitter with common items and specific mark, able to offer them much needed identity in an allogeneic environment.

Keywords: scientific review, traditions, folk practices, Megleno-Romanians wedding, Lipovans wedding, Tatars wedding, Dobrogea.

„Dobrogea a fost și a rămas locul solar, centrul geometric al diversității lingvistice, etnice, culturale, al diferenței specifice, al întâlnirii creștinilor cu musulmanii și evreii, al frățietății, al toleranței și al respectului dintre oameni, aparținând de istorii, de culturi și civilizații aparte.”¹

Acest spațiu geografic a fost și continuă să fie un pământ ospitalier, oferind condiții prielnice tuturor celor care au ales să-și făurească un rost în lumea largă. Având o așezare geografică atrăgătoare, ce oferea condiții prielnice celor ce se stabileau în ea, această regiune a oferit numeroaselor categorii socio-profesionale ce s-au așezat aici șansa de a prospera și a obține o situație economico-financiară mai bună. Toți cei care s-au ales stabilit în provincie au fost oameni capabili să se adapteze noilor condiții de trai, mai puțin pretențioși și dornici să se integreze într-un spațiu alogen. Mozaicul lingvistic și cultural dobrogean a oferit șanse egale de afirmare tuturor grupurilor etnice stabilite în acest spațiu geografic cu forme diferite de relief: cu ape ce au favorizat navigația și căraușia, cu păduri, cu ogoare bune de agricultură.²

Refugiate din diferite state, prigonite din punct de vedere religios sau pur și simplu urmașe ale cuceritorilor de altădată, minoritățile au găsit un colț de liniște pe meleagurile dobrogeane.

Încă de la începuturile atestării din punct de vedere istoric „locuitorii Dobrogei erau de diverse origini etnice, regiunea fiind un adevărat mojar al popoarelor. De remarcat este însă că populația cea mai veche care a avut continuitate de locuire pe pământ dobrogean, cea mai numeroasă, a fost net cea românească. În această zonă cu o populație amestecată a fost și un mozaic religios. Evident că cea mai puternică a fost cea creștină de confesiune ortodoxă. Situația s-a datorat apartenenței românilor la această confesiune.”³ Celelalte confesiuni și religii (catolică, armeană, evreiască, musulmană) atestate în Dobrogea au avut caracteristicile unor populații minoritare.

Dobrogea, pe temeiul suprapunerii a numeroase culturi și civilizații, reprezintă un real exemplu de conviețuire și de păstrare a identității fiecărui neam. Naturalizați și adaptați până la egalizare în masa compactă a majoritarilor, etnicii dobrogeni minoritari au o cultură și mod de viață pe care și-l afirmă atât în comunitate cât și în afara ei, în fața majorității.

¹ Nuredin Ibram, „Comunitatea musulmană din Dobrogea”, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2011, p. 1

² Ion Gr. Ionescu, „Dobrogea Euxinos” în Dobrogea – model de conviețuire multietnică și multiculturală, Ed. Muntenia, Constanța, 2008, p. 86.

³ Ieromonah Andrei Marian (Calinic), „Situația demografică și religioasă din Dobrogea în secolul XIII” în Dobrogea – model de conviețuire multietnică și multiculturală, Ed. Muntenia, Constanța, 2008, pp. 56-57.

În demersul științific propus doresc să prezint un moment important din ritualul nupțial ce se regăsește în practica comunităților pe care le-am cercetat în perioada 2010-2016 în Dobrogea, mai exact la meglenoromâni din Comuna Cerna din județul Tulcea, la comunitățile de lipoveni, turci, tătari din județul Constanța. În conformitate cu studiile antropologice apărute la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, ritualurile au fost sistematizate (Arnold van Geneep) în: rituri de trecere, rituri de separare, rituri marginale și rituri de agregare.¹

Voi prezenta în cercetarea de față elementele de teatru ce se regăsesc în ritualul nupțial la acești etnici.

În vestul județului Tulcea, într-o zonă deluroasă, la 55 de kilometri de orașul Tulcea, se află comuna Cerna. Aici locuiește singura comunitate compactă de meglenoromâni.

Și în prezent nunta reprezintă cel mai important eveniment din viața meglenoromânilor. La Cerna, momentul întemeierii unei familii este marcat de un ceremonial fastuos ce se desfășoară după tiparul ceremonialului dacoromân al zilelor noastre. De la informatori am aflat că momentele importante din ceremonialul nupțial cum ar fi peșitul, logodna (ambele se numesc tucmire) și nunta propriu-zisă au fost păstrate dar adaptate la influențele din afara comunității și la timpurile noi, moderne căpătând mai mult fast.²

În cazul în care tinerii care urmează să se căsătorească aparțin etniei meglenoromânilor, peșitul se face și acum în comuna Cerna în zile de luni și miercuri. Peșitorul (*stroinicul*) are datoria de a obține încuviințarea logodnei de la tatăl tinerei fete.

Și în satele de origine evenimentul central îl reprezenta nunta care se organiza în general toamna când hambarele erau pline. Pregătirile începeau luna când se ducea grâul la moară pentru a fi măcinat. Cel care avea această sarcină pleca de la casa mirelui, nu înainte de a-și face semnul crucii și, odată ajuns la moară îl cinstea pe morar cu mâncare și băutură, îndeplinindu-și în același timp și misiunea.

„După ce serveau masa, nașul era așezat pe un cal, ținând în brațe un copil, de circa nouă ani, ce avea în mână steagul în vârful căruia era înfipt un măr. De aici mergeau direct acasă la mireasă unde erau așteptați, în fața porții, de o tânără căreia trebuiau să-i plătească, pentru a putea ajunge la mireasă. Întâmpinați cu câni pline cu vin, oaspeții încingeau o horă cu cei prezenți, serveau masa, după care mireasa le oferea daruri”³.

Tot de la istoricul V. Coman aflăm că în zilele noastre mirele, nașul și invitații se tocnesc cu fetele

de la ușă, și până nu plătesc prețul fixat de aceste nu pot intra în casă.

Grupul de fete aduc laude viitoarei mirese și pretind bani pentru fiecare dintre calitățile enumerate. Ele încearcă să păcălească vigilența ginerelui și îi aduc o altă „mireasă”, o femeie mult mai în vârstă, acoperită de un văl. Abia după ce este refuzată pretinsa mireasă este permisă intrarea alaiului în casă. Mireasa este gătită de rudele nașului și apoi ies cu toții în curte la horă. Mirii împreună cu nașii și întreg alaiul se pornesc către biserică unde are loc cununia religioasă.

Un loc aparte în peisajul dobrogean l-a avut populația ruso-lipoveană. „Ajunși în nordul Dobrogei la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XIX-lea, rușii-lipoveni sau lipovenii cum erau numiți de către populația dobrogeană s-au stabilit mai ales în nordul provinciei, mai exact în Delta Dunării.”⁴

Obiceiurile lipovenilor, popor ortodox, sunt în strânsă legătură cu sărbătorile religioase calendaristice și cu evenimentele importante din viața omului. Unul dintre cele mai importante evenimente din viața omului este nunta. Și în comunitățile lipovenești ceremonialul nupțial a păstrat cele mai multe particularități etnice, desfășurându-se după același tipar întâlnit și la celelalte comunități studiate: peșitul, logodna și nunta propriu-zisă. Aceste momente au fost păstrate și adaptate treptat atât la timpurile noi, moderne cât și la influențele din afara comunității, influențe venite mai ales din partea etnicilor majoritari – dacoromâni.

Atât în trecut cât și în prezent, rolul de peșitor revine nașului de botez sau unui apropiat din familia viitorului mire. Într-o zi de duminică sau de sărbătoare pentru întreaga comunitate, întotdeauna înainte de apusul soarelui, peșitorul merge la casa fetei. Dacă fata acceptă să se căsătorească cu cel care a peșit-o, îi oferă viitorului ginere un batic roșu. În cazul în care ea nu dorește această căsătorie, familia găsește scuze legate fie de tinerețea fetei, fie că este promisă altui tânăr.

Odată ce a sosit ziua nunții, respectând cu strictețe tradiția, mirele merge împreună cu familia și prietenii la casa fetei. Aici are loc obiceiul „cumpărării” miresei de către ginere. Alaiul ginerelui trebuie să găsească diferite „defecte” viitoarei miresei, strigând aceste defecte către toți cei prezenți la târguială în gura mare, sperând astfel să obțină un preț mai mic la cumpărare. Urmează un moment comic în care viitorul ginere se tocnește cu prietenii viitoarei mirese care „cresc” valoarea viitoarei mirese prin enumerarea tuturor calităților și virtuților pe care le posedă tânăra. Târguiala continuă până când suma oferită este acceptată de ginere și considerată satisfăcătoare și în

¹ Otilia Pop-Miculi, „Integrarea sistemelor sonore în desfășurarea ritualurilor agrare”, Editura Fundației României de mâine, București, 2004, p. 24.

² Cf. E. Țircomnicu, p. 59 și V. Coman, „Meglenoromâni. Considerații istorico-etnografice” în Româniile balcanice – Aromâni, Meglenoromâni, Catalog de expoziție, București, 2004, p. 86.

³ V. Coman, op. cit

⁴ Ion Râșnoveanu, „Aspecte privind minoritățile etnice și religioase din Dobrogea interbelică” în Dobrogea – model de conviețuire multiethnică și multiculturală, Ed. Muntenia, Constanța, 2008, p. 251.

concordanță cu „valoarea” dată de calitățile deosebite ale tinerei. Tocmirea se desfășoară pe fond muzical, grupul de fete cântând tot timpul. Flăcăul este supus încercării în continuare, căci viitoarea mireasă este înlocuită de cele mai multe ori cu o femeie mai în vârstă și nu tocmai atrăgătoare. Falsa mireasă încearcă să-l ispitească pe mire să o aleagă pe ea de nevestă, dar el nu renunță până când nu îi este adusă aleasa inimii. Din acel moment se dă startul petrecerii.

Grupul etnic cel mai numeros, care a populat Dobrogea în perioada secolelor XV-XIX, a fost cel musulman tătaro-turc, imprimându-i acestei zone un caracter aparte în devenirea ei, lăsând în urmă un număr mare de numiri topice. După războiul Crimeei (1853-1856-considerat unul de epurare etnică și abuzuri) tătării formau majoritatea relativă a populației din Dobrogea.

Majoritatea localităților dobrogene au fost întemiate de tătării și turcii majoritari până în anul 1877.

În secolul al XIX-lea, mai precis după războiul ruso-turc, sunt consemnate într-o hartă etnografică a Dobrogei 39 de sate locuite doar de turci, 9 sate locuite de turci și bulgari, 14 sate locuite de turci și români și 2 sate locuite de turci și tătării. În ceea ce-i privește pe tătării, aceștia aveau 51 de sate în care nu exista o altă etnie, și doar două sate în care tătării locuiau împreună cu bulgarii.

„Locuitorii Dobrogei s-au așezat grupat”¹, după credință din dorința de a nu deranja pe vecinul lui, de altă etnie, origine, mentalitate, și nu este vorba de o separare voită ci de o recunoaștere a dreptului la unitate etnică. Dacă s-a întâmplat ca etniile diferite ca religie, mentalitate, limbă să conviețuiască împreună, din bun simț și respectând religia și cultura fiecăruia, au fost desemnate cartiere – mahalle- de tradiție doar cu musulmani sau doar cu creștini.

Nunta reprezintă în fapt un act social, menit să asigure continuitatea speciei și progresul social. Ceremoniile de căsătorie conțin și la tătării dobrogeni rituri de protecție și de fecundare, acestea fiind pozitive sau negative (tabuuri), directe sau indirecte.

De la informatorii mei am aflat că „pe vremuri, în urmă cu 50-60 de ani, tinerii tătării se căsătoreau fără să se cunoască în prealabil. Părinții erau cei care stabileau cine anume ar fi potrivit pentru fata sau băiatul lor. Despre viitoarea soție sau viitorul soț se puteau solicita informații rudelor, vecinilor, oricui putea oferi informații veridice, iar calitățile celor vizați atârnavau greu în alegerea lor ca viitori parteneri.

Dacă tinerii nu aveau obiecții cu privire la perechea aleasă de părinți, se fixa de către rudele băiatului data la care urma să aibă loc pețitul. În zilele noastre familia băiatului vine să pețescă fata și să stabilească detaliile legate de logodna religioasă – nîșan și nunta propriu-zisă.

Nunta ținea 4-5 zile – de miercuri până duminică. Sâmbătă dimineață mireasa, gătită de prietene și rude femei, așteaptă sosirea alaiului ginereului.

Aproape de prânz sosește și mirele cu nașii. Odată ajuns în fața camerei unde așteaptă mireasa, mirele bate la ușă, anunțând că dorește să-și ia mireasa acasă. Prietenii acesteia țin ușa și cer bani ca să-i permită accesul în casă. Se fac diverse glume și până la urmă, în veselie generală a nuntașilor, mirele, după ce plătește o sumă modică, intră în casă.

La plecare, mirele și mireasa sunt opriți de tinerii din sat sau din cartier dacă mireasa este din oraș. Ei blochează drumul cu o găleată cu apă, cerând de data aceasta ca mirele să plătească *toprak bastâ* - plata pământului. Banii dați simbolizează grija pe care au avut-o băieții pentru această fată care acum le este luată și dusă în alt sat/cartier. Pe drum, prietenii mirelui opresc și ei alaiul cerând de data aceasta miresei ca plată *tokâz* (dokuz – cifra nouă în limba turcă) ce constă în 9 articole de îmbrăcăminte – batiste, ciorapi, cămăși, prosoape, eșarfe etc. așezate pe un ștergar pe care băieții și-l pun pe umeri pe rând și îl dansează în mijlocul drumului. Nunta se desfășoară ca la români, iar dacă nașa este româncă, la miezul nopții face legătoarea miresei.

Duminică dimineață are loc o petrecere la casa ginereului, unde, după modelul nunților românești, se servește ciorba de potroace sau ciorbă de burtă. Cu acest prilej cei invitați fac glume pe seama priceperii tinerei neveste la pregătirea mâncării, la spălătul vaselor etc.

CONCLUZII

În concluzie, putem afirma că spectacolul nupțial respectă în desfășurarea sa un scenariu bine stabilit. Scenariile specifice fiecărui grup etnic cercetat au fost adaptate, iar caracterul ritualic s-a estompat treptat în favoarea accentuării caracterului spectacular.

În culturile tradiționale din spațiul dobrogean pe care le-am prezentat există în prezent o foarte mare diversitate a spectacolului nupțial dar și elemente unificatoare, așa cum este și cel prezentat în această comunicare științifică. Acest aspect ilustrează, pe de o parte, vechimea acestor manifestări folclorice și durabilitatea conferită de practicarea permanentă și creatoare. Ceea ce conferă unitate acestor manifestări, indiferent de grupul etnic la care ne-am referit, este funcția lor complexă – magică și estetică.

La originea acestor manifestări se află rituri arhaice, ce se constituie în modalități de expresie ale unei reprezentări sacralizante, integratoare asupra lumii înțelese ca un tot armonios. Supuse unui proces treptat de diluare a aspectelor magic și semantic, aceste rituri

¹ Nuredin Ibram, „Comunitatea musulmană din Dobrogea”, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2011, p. 107.

au fost conservate parțial de formele populare ale manifestărilor cu caracter dramatic.

Societatea rurală, fiind o societate mai stabilă a putut menține mai mult timp caracterul ceremonial al relațiilor interumane, și a respectat acele legi nescrise ce își au originea într-o viziune magică a vieții. Dacă în spațiu rural modul de viață ilustra, în mod particular, aspectul magic – „de ceremonial” – al relațiilor dintre membrii societății, în prezent acest aspect a suferit modificări. Datorită transformării mentalității colective și, mai ales, sub influența schimbărilor petrecute în cadrul societății în ansamblu – urbanizarea, învățământul obligatoriu, industrializarea etc. s-a estompat caracterul sacru, ceremonial din creațiile folclorice. Cu toate acestea, se păstrează încă elemente vechi, tradiționale, iar majoritatea participanților la diversele manifestări tradiționale ale comunităților conștientizează caracterul ritualizat al comportamentului impus de respectivul moment.

În prezent există comunități importante din punct de vedere numeric și în spațiul urban. Deplasându-mă și la membrii acestor comunități am constatat că manifestările folclorice pe care le-am supus cercetării au cunoscut și o evoluție de natură funcțională. Schimbarea mentalității populare duce la o astfel de

transformare, iar trecerea de la funcția religioasă spre cea estetică, păstrează în desfășurarea manifestărilor folclorice elementele de ritual magic sau măcar amprente ale acestora.

BIBLIOGRAFIE

- [1] Ibram, N., *Comunitatea musulmană din Dobrogea*, Ed. Ex Ponto, 2011, Constanța, România.
- [2] Ionescu, Ion Gr., „Dobrogea Euxinos” în *Dobrogea – model de conviețuire multietică și multiculturală*, Ed. Muntenia, 2008, Constanța, România.
- [3] Andrei M. (Calinic), Ieromonah, „Situția demografică și religioasă din Dobrogea în secolul XIII” în *Dobrogea – model de conviețuire multietică și multiculturală*, Ed. Muntenia, 2008, Constanța, România.
- [4] Pop-Miculi, O., *Integrarea sistemelor sonore în desfășurarea ritualurilor agrare*, Editura Fundației România de mâine, 2004, București, România.
- [5] Râșnoveanu, I., „Aspecte privind minoritățile etnice și religioase din Dobrogea interbelică” în *Dobrogea – model de conviețuire multietică și multiculturală*, Ed. Muntenia, 2008, Constanța, România.
- [6] Țircomnicu, E., și Coman, V., „Meglenoromâni. Considerații istorico-etnografice” în *Români balcanici – Aromâni, Meglenoromâni, Catalog de expoziție*, 2004, București, România.

Despre autor

Conf. univ. dr. **Mirela KOZLOVSKY**
Universitatea „Ovidius” – Facultatea de Arte, Constanța

Principala preocupare în cercetările sale o reprezintă cultura românilor, muzica populară în actualitate a dacoromânilor, meglenoromânilor, aromânilor, lipovenilor, turcilor, tătarilor, cu precădere repertoriul muzical al acestor comunități. Dorește să-și extindă cercetarea științifică și asupra comunității românești din Bulgaria și Serbia, la românii din Valea Timocului precum și asupra altor comunități etnice din spațiul dobrogean cum ar fi armenii, grecii, evreii etc.